

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอแนวคิด ทฤษฎีการแปลและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางศึกษาทฤษฎีด้านการแปลวรรณกรรม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 8 หัวข้อ คือ หัวข้อที่หนึ่งคือ ความหมายของการแปล หัวข้อที่สองคือ ประเภทของการแปล หัวข้อที่สามคือ กระบวนการสื่อสารและแปล หัวข้อที่สี่คือ การแปลงานวรรณกรรม หัวข้อที่ห้าคือความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการแปล หัวข้อที่หกคือปัญหาการแปลที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทแปล หัวข้อที่เจ็ดคือกลวิธีการแปลที่แก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทแปลและหัวข้อสุดท้ายคือเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของการแปล

เมื่อกล่าวถึงการแปลนั้น นักทฤษฎีการแปลและนักวิชาการได้ให้ความหมายของการแปลไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

แคทฟอร์ด (Catford, 1967, p. 1) และ นิวมาร์ก (Newmark, 1982) กล่าวว่า การแปล คือ กระบวนการที่พยายามแทนที่ข้อเขียนจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งโดยยังคงความหมายของต้นฉบับเดิมไว้ เช่นเดียวกับ สัตยวรี สายบัว (2550, หน้า 1) ที่ได้ให้ความหมายของการแปลไว้ว่า การแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับลงสู่บทที่เป็นฉบับแปล ความหมายจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่จะต้องเก็บให้ได้จากต้นฉบับและเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการกำหนดคุณภาพงานแปลด้วย ในขณะที่ จิระพรชัย บุญเกียรติ และคณะ (2540, หน้า 1-2) กล่าวว่า การแปลเป็นกระบวนการทางความคิด ที่ต้องนำความจากภาษาดั้งเดิมไปตีความและถ่ายทอดออกมาในอีกภาษาหนึ่งให้มีความหมายพร้อมทั้งอารมณ์และความรู้สึกที่ใกล้เคียงกับภาษาดั้งเดิม ทว่าการแปลก็มีใช้กระบวนการทางภาษาเพราะในการแปลไม่สามารถถ่ายทอดจากภาษาดั้งเดิมไปสู่ภาษาผู้รับสาร โดยทันที หากแต่จำเป็นต้องคิดและตีความภาษาดั้งเดิมเสียก่อนแล้วจึงค้นหาคำภาษาผู้รับสารที่มีความหมายและความรู้สึกใกล้เคียงกันกับต้นฉบับจึงจะแปลออกมาได้ ยิ่งไปกว่านั้น เชวง จันทระเขตต์ (2528) วรรณา แสงอร่ามเรือง (2542) และปานฉาย ฐานธรรม (2547) ยังได้ให้ความหมายของการแปลไว้ดีกว่า การแปลเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะ ความจัดเจน ความชำนาญในการเลือกใช้คำให้เหมาะสมถูกต้องตามหลักภาษา วัฒนธรรม กาลเทศะ ในการถ่ายทอดบทแปลนั้น ๆ และยังต้องใช้ทั้งจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เข้าไปผสมผสาน

กัน ต้องรู้ภาษาทั้งสอง คือ ภาษาที่เป็นบทรต้นฉบับ (Source Language) และภาษาของฉบับแปล (Target Language) เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป คือ การแปล หมายถึงกระบวนการถ่ายทอดความหมายของข้อความจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่งหรือแม้แต่ในภาษาเดียวกันก็ตามที่มีความเท่าเทียมกันทางความหมายและเป็นธรรมชาติ โดยเลือกใช้คำ สำนวนให้เหมาะสมเพื่อรักษาความหมายและอรรถรสเดิมไว้ให้มากที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น ควรมีความรู้รอบตัวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี สังคม ในเรื่องที่แปลด้วย เพื่อช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้รับสารสามารถเข้าใจตรงกันกับความคิดของผู้แปลหรือผู้ส่งสาร

ประเภทของการแปล

การแปลนับว่าเป็นศาสตร์หนึ่งที่มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานแปลประเภทนั้นๆ นักวิชาการและนักแปลหลายท่านพยายามกำหนดประเภทของงานแปลเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้งาน หากแต่การกำหนดประเภทของการแปลนั้นมีความเป็นไปได้ยากเนื่องจากงานแปลมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับวิธีหรือกรอบของทฤษฎีที่ได้นำไปใช้แปล จึงทำได้เพียงแบ่งประเภทของการแปลไว้ ดังนี้

ในคำ (Nida, 1975) ได้แบ่งประเภทของการแปลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การแปลเทียบเคียงตามรูป (Formal-equivalence Translations) คือการแปลตรงตัว การแปลประเภทนี้จะมุ่งเน้นไปที่สาร ในด้านรูปแบบให้เหมือนกับต้นฉบับมากที่สุด เช่นถ้าต้นฉบับเป็นร้อยกรอง ก็แปลเป็นร้อยกรอง ถ้าต้นฉบับเป็นร้อยแก้ว ก็ต้องแปลเป็นร้อยแก้ว การแปลประเภทนี้จะทำให้ผู้อ่านมองเห็นลักษณะทางไวยากรณ์ การใช้คำและความหมายจากต้นฉบับในฉบับแปล บางครั้งการแปลอาจใช้เชิงอรรถเพื่ออธิบายความเพิ่มเติม จุดประสงค์ของการแปลประเภทนี้คือการพยายามทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาของภาษาต้นฉบับให้ได้มากที่สุด

2. การแปลเทียบเคียงตามรูป (Dynamic-equivalence Translation) คือการแปลแบบอิสระ ที่มุ่งเน้นไปยังผลตอบสนองจากผู้อ่านฉบับแปลซึ่งจะต้องมีความเข้าใจในฉบับแปลได้เท่ากับผู้ที่อ่านต้นฉบับที่มีความเข้าใจต้นฉบับอยู่แล้ว การแปลในลักษณะนี้จะไม่ยึดติดอยู่ที่รูปแบบเดิมในต้นฉบับ แต่จะมีการปรับบทแปลทั้งในด้านไวยากรณ์และคำศัพท์ให้เข้ากับภาษาของฉบับแปลโดยการนำโครงสร้างทางไวยากรณ์ในภาษาฉบับแปลมาใช้เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลสามารถเข้าใจในเนื้อหาอย่างถ่องแท้

สอดคล้องกับแนวความคิดของดวงตา สุพล (2541, หน้า 12) ที่ได้แบ่งการแปลออกเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกัน คือ

1. การแปลโดยพยัญชนะหรือการแปลตามตัวอักษร (Literal Translation) คือการแปลที่มุ่งเน้นความสำคัญของภาษาต้นฉบับเป็นอย่างมากโดยพยายามคงความหมาย ท่วงทำนอง รูปแบบ และโครงสร้างของต้นฉบับไว้มากที่สุด มุ่งเน้นความถูกต้องครบถ้วนและความแม่นยำแน่นอนของต้นฉบับเป็นสำคัญ ไม่นิยมตัดทอนหรือแต่งเติมเพิ่มข้อความใดๆ ทั้งสิ้น มักเป็นการแปลเพื่อจุดประสงค์เฉพาะอย่าง เช่นการแปลพระคัมภีร์ไบเบิล การแปลกฎหมายสนธิสัญญาต่างๆและประกาศของทางราชการ เป็นต้น

2. การแปลโดยอรรถ (Non-literal Translation) คือการแปลที่ไม่ได้มุ่งเน้นรักษาโครงสร้าง ความหมาย ท่วงทำนองหรือรูปแบบของต้นฉบับอย่างเคร่งครัด มีการโยกย้ายขยายความ ตัดทอนหรือเปลี่ยนแปลงรูปคำหรือข้อความทางไวยากรณ์ได้ รูปแบบที่ใช้ในภาษาฉบับแปลจึงอาจแตกต่างไปจากภาษาต้นฉบับบ้าง ทั้งนี้มุ่งเน้นที่ความเข้าใจของผู้อ่านภาษาฉบับแปลเป็นสำคัญ การแปลโดยอรรถนี้รวมไปถึงการถอดใจความเป็นภาษาเดียวกัน (Paraphrase) ด้วย ซึ่งเป็นการแปลที่เหมาะสมใช้กับเรื่องที่ไม่มุ่งรักษาความถูกต้องแน่นอนของต้นฉบับนัก เช่น การแปลนวนิยาย เรื่องสั้น นิทาน เป็นต้น

แกทฟอร์ด (Catford, 1967, pp. 21-26) แบ่งการแปล โดยพิจารณาจากปัจจัย 3 ประการ

ดังนี้

1. การแปลโดยแบ่งตามขอบเขตของต้นฉบับ (Extent) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การแปลทั้งหมด (Full Translation) คือการแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่

ภาษาต้นฉบับได้อย่างครบถ้วนทุกส่วนทั้งในระดับเสียง คำ วลี และประโยค

1.2 การแปลเพียงบางส่วนของต้นฉบับ (Partial Translation) คือการแปลโดยการละบางส่วนไว้เนื่องจากไม่สามารถหาคำแปลให้ตรงกับต้นฉบับได้หรือเป็นเจตนาที่จะไม่แปลคำนั้นๆ เพื่อคงลีลาหรือบรรยากาศของต้นฉบับให้ปรากฏในฉบับแปล

2. การแปลโดยแบ่งตามระดับภาษา (Levels) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การแปลแบบสมบูรณ์ (Total Translation) คือ การแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่ภาษาต้นฉบับได้ทั้งในระดับคำศัพท์ ไวยากรณ์ หรือ อาจรวมไปถึงระบบเสียงและตัวเขียนได้อย่างสมบูรณ์ เป็นการแปลที่สามารถนำคำมาเรียงเป็นประโยคที่ถูกต้องทางไวยากรณ์ของทั้งสองภาษา เช่น “Tom works hard.” แปลได้ว่า “ทอมทำงานหนัก” (เชวง จันทระเชตต์, 2528, หน้า 126)

2.2 การแปลแบบจำกัด (Restricted Translation) คือ การแปลที่ใช้ภาษาฉบับแปลแทนที่ภาษาต้นฉบับได้ในระดับหนึ่ง เพียงระดับเดียวเท่านั้น เช่น ในระดับเสียงหรือตัวอักษร ในระดับไวยากรณ์หรือคำศัพท์ เป็นต้น

3. การแปลโดยการแบ่งตามระดับ (Ranks) ของความหมายเทียบเคียงในการแปล เช่น เทียบเคียงกันในระดับกลุ่มคำหรือระดับประโยค สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 การแปลเทียบเคียงระดับเดียว (Rank-bound Translation) คือ การแปลภาษาที่เกิดขึ้นในระดับคำกับคำเท่านั้น ทำให้ภาษาแปลไม่เป็นธรรมชาติ ยากต่อการทำความเข้าใจ

3.2 การแปลเทียบเคียงหลายระดับ (Unbounded Translation) คือการแปลภาษาที่สามารถเกิดขึ้นได้ในหลายระดับ เช่น ระดับกลุ่มคำหรือระดับประโยค การเรียบเรียงตำแหน่งคำ วลี หรือประโยคที่แตกต่างไปจากต้นฉบับ แต่ยังรักษาความหมายของต้นฉบับไว้ได้

แกทฟอร์ด (Catford, 1967) กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ผู้รู้การแปลบางคนแบ่งประเภทของการแปลเป็นอีกแบบหนึ่งซึ่งคล้ายกับแบบแรกที่เราได้กล่าวไว้แล้ว แต่เป็นที่นิยมกันมากกว่า คือ การแบ่งการแปลออกเป็น 3 ประเภท คือ การแปลแบบคำต่อคำ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Rank-bound Translation การแปลแบบเสรีหรือเอาความหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Unbounded Translation และการแปลตามตัวอักษร เป็นการแปลที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการแปลแบบคำต่อคำและการแปลแบบเสรี การแปลลักษณะนี้มีลักษณะเหมือนการแปลคำต่อคำที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโครงสร้างและการใช้คำบ้างเพื่อให้เป็นไปตามหลักการใช้ภาษาของภาษาฉบับแปล ดังตัวอย่างการแปลทั้ง 3 ประเภทจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาฝรั่งเศส (ดวงตา สุพล, 2541, หน้า 17) คือ

ภาษาต้นฉบับ	It's raining cats and dogs.	
ภาษาฉบับแปล	การแปลคำต่อคำ	Il est pleuvant chats et chiens.
	การแปลแบบเสรี	Il pleut à verse.
	การแปลตามตัวอักษร	Il pleut des chats et des chiens.

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า การแปลแบบเสรี เป็นการแปลในแง่ที่เกี่ยวข้องกับความและสาระสำคัญ ไม่ต้องการความถูกต้องของการใช้ถ้อยคำ ส่วนการแปลแบบคำต่อคำหรือการแปลตามตัวอักษรนั้น ต้องการความถูกต้องของบทแปลทั้งสาระ ข้อเท็จจริงและการใช้ถ้อยคำ

นิวมาร์ก (Newmark, 1981, pp. 38-66) ได้แบ่งประเภทการแปลออกเป็น 2 ประเภท เช่นเดียวกัน คือ การแปลเชิงอรรถศาสตร์ (Semantics Translation) และการแปลเชิงสื่อสาร (Communicative Translation) โดยอาศัยจากแนวความคิดเดิมที่แบ่งการแปลออกเป็น 2 แบบคือการแปลแบบอิสระ (Free Translation) และการแปลคำต่อคำ

1. การแปลเชิงอรรถศาสตร์ เป็นการแปลที่เน้นความหมายของต้นฉบับเป็นสำคัญซึ่งมักจะแปลหรือถ่ายทอดภาษาจากต้นฉบับมาเป็นภาษาฉบับแปลแบบคำต่อคำ วลีต่อวลี และมีลักษณะการแปลเป็นการแปลตามกระบวนการตามความคิด มักใช้ในงานแปลประเภทวรรณคดี

2. การแปลเชิงสื่อสาร เป็นการแปลที่สามารถเพิ่มรายละเอียดหรือสรุปความได้เพื่อการสื่อสารให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับในสิ่งเดียวกันกับที่ผู้อ่านต้นฉบับได้รับและ ผู้แปลยังสามารถเลือกใช้ภาษาที่ใช้ในสังคมของผู้อ่านฉบับแปล โดยอาจปรับสำนวนภาษาในต้นฉบับเดิมให้เป็นสำนวนภาษาในภาษาฉบับแปลตามวัฒนธรรมและสังคมนั้นๆ เพื่อสื่อความให้ผู้อ่านที่อยู่ในสังคมที่ต่างกันเข้าใจได้ทันทีหรืออาจใช้การแปลโดยวิธีการละหรือไม่แปลข้อความบางอย่างเพื่อความกระชับของบทแปล มักแปลข้อเขียนที่มีลักษณะภาษาแบบธรรมดาและแบบทางการ เช่น การแปลข่าวสารต่าง ๆ ข้อเขียนทางวิชาการ เทคโนโลยี จดหมายโต้ตอบ ประกาศและโฆษณา เป็นต้น

แนวคิดของนิวมาร์กสอดคล้องกับแนวความคิดของลาร์สัน (Larson, 1984, pp. 15-17) ที่ได้แบ่งประเภทของการแปลออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การแปลแบบรักษารูปแบบ (Form-based Translation) หรือเรียกว่า Literal Translation หรือ Word-for-Word Translation เป็นการแปลโดยรักษาคำและรูปแบบเดิมของภาษาต้นฉบับทุกประการ การแปลประเภทนี้เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาภาษาต้นฉบับ แต่การแปลแบบนี้ไม่เหมาะกับผู้ที่ต้องการอ่านเอาความหมาย แม้จะมีโครงสร้างประโยคบ้าง แต่ความไม่เป็นธรรมชาติในภาษาแปลก็ยังคงปรากฏอยู่

2. การแปลแบบรักษาความหมาย (Meaning-based Translation) หรือ Idiomatic Translation เป็นการแปลโดยการถ่ายทอดความหมายจากภาษาต้นฉบับไปสู่ภาษาแปลให้เป็นธรรมชาติมากที่สุดให้ครบทั้ง 3 ประการคือ

2.1 ความเป็นธรรมชาติของภาษาแปล (Natural Forms of Receptor Language)

2.2 โครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาแปล (Grammatical Constructions)

2.3 การเลือกใช้คำในภาษาแปล (Choice of Lexical Items)

การแปลประเภทนี้จะไม่พบร่องรอยของภาษาต้นฉบับเดิมปรากฏอยู่ เมื่ออ่านแล้วไม่รู้สึกรว่าอ่านงานแปล เหมือนอ่านงานเขียนในภาษาของผู้อ่านมากกว่า (สุพรรณิ ปันมณี, 2552, หน้า 10)

วัชรพงษ์ แจ่มประจักษ์ (2552, หน้า 17) กล่าวว่า นอกจากแนวความคิดข้างต้นแล้ว ในวงวิชาการเมื่อมีการกล่าวถึงรูปแบบของการแปล นักแปลหรือนักภาษาศาสตร์มักกล่าวถึงรูปแบบของการแปลหลัก ๆ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การแปลแบบตรงตัว หรือการแปลโดยพยัญชนะ คือการแปลที่พยายามรักษารูปแบบภาษา ความคิด รวมทั้งวิธีการเรียงลำดับคำและการเรียงลำดับความไว้ตามต้นฉบับให้ได้มากที่สุด ซึ่งอาจหมายรวมไปถึงการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่างๆด้วย อีกทั้ง การแปลโดยพยัญชนะนี้ยังสามารถแบ่งแยกย่อยได้ ดังนี้

1.1 การแปลแบบคำต่อคำ (Word-for-Word Translation) คือการแปลโดยเก็บสำนวนและโครงสร้างของภาษาฉบับแปลให้ตรงกับต้นฉบับอย่างเคร่งครัด เป็นวิธีที่นิยมใช้ในการแปลงานที่เกี่ยวกับศาสนาต่าง ๆ ในระยะแรก เช่น คัมภีร์ไบเบิล คัมภีร์ไตรเพท พระไตรปิฎก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้คนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงจำเป็นต้องแปลโดยรักษารูปแบบเดิมของต้นฉบับนับว่าเป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ไว้ แต่ปัจจุบันการแปลแบบนี้ไม่เป็นที่นิยมแล้วเพราะการแปลแบบคำต่อคำนั้นมักทำให้ภาษาขาดความเป็นธรรมชาติ ความหมายไม่ชัดเจน และผู้อ่านฉบับแปลมักได้รับสารที่คลาดเคลื่อนเนื่องจากภาษาเข้าใจยาก การแปลลักษณะนี้ยังพบบ่อยได้ในการแปลกฎหมายระหว่างประเทศหรือการแปลสนธิสัญญาต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 การแปลแบบดัดแปลง (Modified Literal) โดยทั่วไปแล้วนักแปลมักเลือกแปลโดยใช้วิธีการแปลรูปแบบนี้เพราะมีการปรับโครงสร้างทางไวยากรณ์ซึ่งเป็นการแปลเพื่อช่วยให้ภาษาที่มีความเป็นธรรมชาติมากขึ้น ไม่ฟังดูแปร่งจนเกินไป แต่อย่างไรก็ตามงานแปลประเภทนี้ยังคงลักษณะสำคัญของต้นฉบับไว้อย่างสูงเช่นกัน ตัวอย่างงานแปลประเภทนี้ได้แก่งานแปลเอกสารทางวิชาการหรือผลงานวิจัยต่าง ๆ

1.3 การแปลแบบสำนวน (Idiomatic Translation) การแปลประเภทนี้เป็นการแปลที่ให้ความสำคัญทางภาษามากขึ้นและถือว่าเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างการแปลแบบตรงตัวและการแปลแบบเอาความ การแปลแบบสำนวนมีการปรับโครงสร้างทางไวยากรณ์และการเลือกใช้คำ แต่ทั้งนี้งานแปลประเภทนี้ยังคงรักษาความถูกต้องแม่นยำของฉบับแปลและต้นฉบับไม่ว่าจะเรื่องของความหมาย รูปแบบและท่วงทำนองลีลา อย่างไรก็ตามเรามักพบว่าในการแปลงานเขียนต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้จะเป็นการแปลที่เป็นการผสมผสานกันระหว่างการแปลแบบดัดแปลง และการแปลแบบสำนวน ตัวอย่างการแปลประเภทนี้ได้แก่ การแปลบทความ สารคดีและเอกสารทั่วไป รวมทั้งการแปลวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ด้วย

2. การแปลแบบเอาความ (Free Translation) การแปลแบบเอาความหมายถึงการแปลที่เน้นความหมายเพื่อให้ผู้อ่านอ่านเรื่องราวที่แปลมาได้โดยเน้นความหมายและความเข้าใจเป็นหลัก ดังนั้นรูปแบบโครงสร้าง การเรียงลำดับความคิดของฉบับแปลอาจไม่เหมือนกับภาษาต้นฉบับ การแปลแบบนี้มักนิยมใช้กับงานเขียนที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระเป็นหลัก เช่น รายงานข่าว บทความต่าง ๆ การโฆษณาสินค้าและการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ การแปลสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ การแปลที่มุ่งเน้นตัวต้นฉบับและการแปลที่มุ่งเน้นที่ความเข้าใจและการตอบรับของผู้อ่านฉบับแปลซึ่งผู้แปลสามารถปรับตัวฉบับแปลได้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าตำแหน่งของคำและ

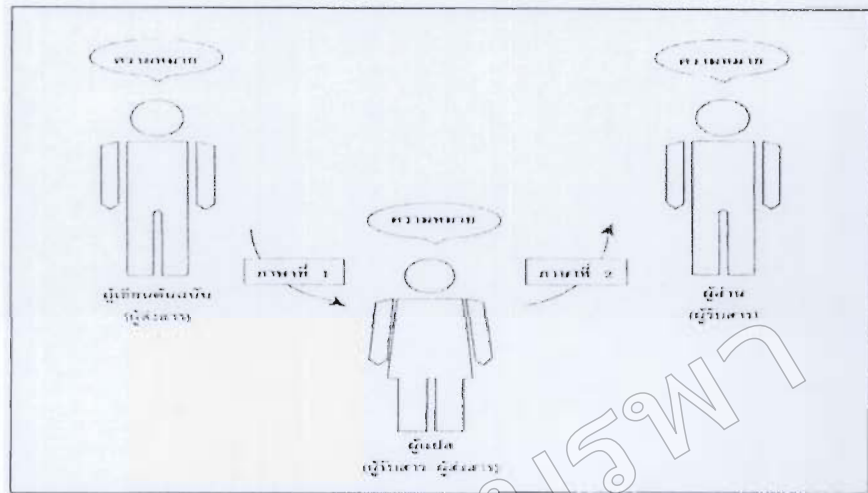
ประโยคในภาษาแปลจะแตกต่างจากภาษาต้นฉบับก็ตาม แต่ยังคงความหมายและความรู้สึกของต้นฉบับเดิมอยู่

กระบวนการสื่อสารและการแปล

กระบวนการสื่อสารและการแปลนั้น เป็นกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ กระบวนการสื่อสารเป็นกระบวนการสื่อสารของข่าวสาร เช่น ข่าว ข้อคิดเห็น อารมณ์ ฯลฯ เป็นต้น ขณะที่กระบวนการแปล เป็นกระบวนการสื่อสารทางภาษาที่นำเอาข้อเขียนจากในภาษาหนึ่งไปแทนที่ด้วยถ้อยความที่เขียนในอีกภาษาหนึ่งไปยังผู้รับสารที่ใช้คนละภาษาหรือภาษาเดียวกันกับผู้ส่งสารก็ได้

จากความเหมือนกันในเรื่องของกระบวนการ (Process) ทำให้การแปลและการสื่อสารต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันมิได้ เพราะการแปลจะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการสื่อสารผ่านภาษา กล่าวคือ การแปลเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ขณะเดียวกันภาษาก็เป็นเครื่องมือของการสื่อสารความหมายระหว่างผู้ส่งสาร (Source) และผู้รับสาร (Receptor) เพื่อให้การถ่ายทอดความหมายเกิดผลสัมฤทธิ์ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวประกอบด้วย สัญลักษณ์ อาจจะเป็นเสียง หรือตัวอักษรและความหมาย (วัชรพงษ์ แจ่มประจักษ์, 2552, หน้า 12)

สัจฉวี สายบัว (2550, หน้า 3-4) กล่าวว่า เส้นทางของผู้แปลในการสื่อสารนั้น ผู้แปลจะอยู่ระหว่างผู้ส่งและผู้รับ ความหมายที่ผู้ส่งสารสื่อออกไปนั้น ผู้รับสารไม่ได้รับสารนั้นโดยตรง หากแต่รับจากผู้แปล ดังนั้นผู้แปลทำหน้าที่รับความหมายที่ส่งมาจากผู้ส่งในภาษาหนึ่ง เมื่อรับมาแล้วจึงนำความหมายนั้นมาส่งต่อโดยใช้อีกภาษาหนึ่งไปยังผู้รับ ขั้นตอนนี้ผู้แปลทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ดังปรากฏในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การสื่อสารด้วยการแปล (สัจฉริ์ สายบัว, 2550, หน้า 4)

จากกระบวนการดังกล่าวทำให้การแปลเกิดเป็นกระบวนการสื่อสารแบบ 2 ขั้นตอนคือ ขั้นปฐมภูมิ (Primary Communication) และขั้นทุติยภูมิ (Secondary Communication) กล่าวคือ ในขั้นปฐมภูมิ ผู้เขียนต้นฉบับเป็นผู้ส่งสาร ผู้แปลเป็นผู้รับสาร โดยผ่านกระบวนการตีความหมายจากรูปแบบภาษาที่เขียนใช้ลงรหัสความหมายที่ต้องการสื่อ ในขั้นทุติยภูมิผู้แปลข้อความภาษาดั้งเดิมเป็นผู้ส่งสาร โดยใช้รูปแบบภาษานั้นแปลเป็นรหัสของความหมายซึ่งตีความได้จากข้อความในภาษาดั้งเดิมและถ่ายทอดความหมายนั้นไปสู่ผู้อ่านข้อความฉบับแปล

นอกจากนั้นแล้ว กระบวนการแปลยังต้องทำงานอย่างเป็นขั้นตอนด้วย ดังเช่น รพินทร์ ฤ กลาง (2544) และสัจฉริ์ สายบัว (2550) กล่าวว่ากระบวนการแปลประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาดั้งเดิมและการวิเคราะห์ต้นฉบับ นับว่าเป็นสิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรก เพื่อจับสารที่ผู้เขียนแสดงไว้ในต้นฉบับ กล่าวคือ ศึกษาเนื้อหา ความคิด ความหมายแห่งบรรยากาศของตัวบท ให้ได้ครบตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียน โดยวิเคราะห์ความหมายของคำ ความหมายของสำนวนออกมาให้ได้ครบถ้วนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 2 การตีความและทำความเข้าใจต้นฉบับ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วนและรอบคอบ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจเนื้อหาและรายละเอียดของเรื่อง ความคิดต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ระดับของภาษาที่ใช้ ตลอดจนวัฒนธรรมและความรู้รอบตัวในเรื่องราวต้นฉบับด้วย เพื่อสามารถนำสารที่ได้จากในขั้นตอนที่ 1 สื่อต่อไปในฉบับแปลให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับ “สาร” อย่างเที่ยงตรงที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นงานเขียนด้วยภาษาแปลเพื่อนำเสนอต่อผู้อ่าน ในขั้นตอนนี้ต้องกำหนดทิศทางในการแปลให้ชัดเจนว่า “สาร” ที่วิเคราะห์และรับมานั้นจะ

ถูกนำมาถ่ายทอดด้วยการแปลแบบใด แบบตรงตัวหรือแบบเอาความเพราะการเลือกวิธีการแปลนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อการสื่อความเป็นอย่างยิ่ง สาเหตุเพราะการแปลแบบตรงตัวและการแปลแบบเอาความนั้นต่างก็มีข้อดีและข้อเสียต่างกันออกไป กล่าวคือการแปลแบบตรงตัวนั้นยึดรูปแบบ (Form) และโครงสร้าง การเรียงลำดับของคำซึ่งอาจทำให้เสียรสชาติของสารได้ ในทางกลับกัน การแปลแบบเอาความนั้นยึดที่ความหมาย (Meaning) เป็นหลักโดยไม่ถ่ายทอดรูปแบบการเรียงคำในภาษาต้นฉบับซึ่งอาจทำให้การเน้นความสำคัญของสารคลาดเคลื่อนได้

ขั้นตอนที่ 4 การทดสอบการแปล หรือการถ่ายทอดความหมายบทแปล การแปลในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับเดิมมาเป็นภาษาแม่หรือภาษาฉบับแปล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อดูว่างานแปลชิ้นนั้นส่งผลให้ผู้อ่านภาษาแปลเกิดความรู้สึกนึกคิดได้เช่นเดียวกับผู้อ่านภาษาต้นฉบับหรือไม่ โดยการแปลจะต้องคำนึงถึงการใช้อรรถาธิบายให้ถูกต้องตามความหมาย บริบท อารมณ์และระดับของภาษาที่ใช้ในต้นฉบับ พยายามเขียนบทแปลให้เป็นภาษาธรรมชาติ หรือที่ใช้ในสังคมฉบับแปล ขั้นตอนนี้อาจจะต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการแปลด้วย เมื่อปฏิบัติครบทั้ง 4 ขั้นตอนแล้ว อาจมีการปรับบทแปล โดยมีเงื่อนไขว่า เพื่อทำให้บทแปลนั้นอ่านง่าย ได้ภาษาที่เป็นธรรมชาติมากขึ้นและประการสำคัญก็ต้องรักษาความหมายและอารมณ์ของต้นฉบับไว้คงเดิม ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดในการปรับบทแปลก็ตาม

กล่าวสรุปคือ กระบวนการสื่อสารและกระบวนการแปลต่างก็เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่จนไม่สามารถแยกจากกันได้ เนื่องจากทั้งสองกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจตรงกันได้ แตกต่างกันตรง กระบวนการสื่อสารนั้นเป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดทางความหมายของคำพูด ข้อความ ข้อเขียนต่างๆจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งหรือภาษาเดียวกันก็ได้ แต่ กระบวนการแปลเป็นเรื่องของกระบวนการถ่ายทอดสารที่ทำให้ผู้ที่อยู่ต่างภาษากันเข้าใจในอีกภาษาหนึ่งโดยผ่านกระบวนการดังกล่าว ยิ่งกว่านั้น กระบวนการแปลยังต้องอาศัยทักษะการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในตัวองงานที่ต้องการถ่ายทอดทั้งในภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปล รวมทั้งยังต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบเพื่อให้ผลงานแปลที่ถ่ายทอดออกมานั้นมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือและน่าสนใจ

การแปลวรรณกรรม

วัลยา วิวัฒน์ศร (2547, หน้า 156) และเฉลิมศรี จันทสิงห์ (2530, หน้า 132) กล่าวว่า การแปลวรรณกรรม คือ การถ่ายทอด ความหมายและวรรณศิลป์จากตัวบทภาษาหนึ่งไปเป็นตัวบทอีกภาษาหนึ่ง โดยใช้ความสามารถเฉพาะทางภาษาของผู้แปล โดยสิ่งสำคัญที่สุดของการแปลวรรณกรรมคือ การรักษาความหมายเดิมไว้ให้ครบถ้วนถูกต้อง ความหมายไม่กลายเป็นความหมาย

ที่ตรงข้ามกับต้นฉบับ (สิทธา พินิจวุฒ, 2543, หน้า 82-92) ฉะนั้นผู้แปลต้องใช้ศิลปะการใช้ภาษาที่ละเอียดลึกซึ้งกับงานแปลประเภทนี้ สามารถค้นหาถ้อยคำสำนวนสละสลวยไพเราะสอดคล้องกับต้นฉบับได้เป็นอย่างดี (ดวงตา สุพล, 2541, หน้า 45) นอกจากนั้นแล้วการแปลวรรณกรรมยังต้องอาศัยความรู้เชิงวรรณคดีและการแปลจะต้องพิจารณาเนื้อหาของงานให้รอบคอบไม่ว่าจะเป็นการแปลจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือจากภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ ควรต้องระลึกไว้ว่าต้องไม่ถ่ายทอดภาษาออกมาให้เป็นสำนวนที่วุ่นจนอ่านไม่รู้แน่ความหมายของข้อความที่แปลออกมาแล้วนั้นคืออะไร ทั้งสำนวนและความหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญควบคู่กันไป การแปลงานวรรณกรรมนั้นจึงต้องเอาใจใส่เนื้อหาของข้อความที่จะแปลและสำนวนที่จะใช้ในการแปลเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะงานวรรณกรรมแต่ละเรื่องย่อมมีสำนวนในการเขียนหรือแนวการเขียนเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไปทั้งในด้านการสร้างรูปประโยคและการสื่อความคิด การแปลจึงต้องสามารถถ่ายทอดทั้งภาษาและความคิดในฉบับแปลได้อย่างเด่นชัดและมีลักษณะเป็นภาษาไทย

ปัญญา บริสุทธิ์ (2542, หน้า 9) แบ่งประเภทของงานแปลวรรณกรรมออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. งานแปลวรรณกรรมประเภทความเรียงหรือที่เรียกว่า ร้อยแก้ว หมายถึง งานวรรณกรรมที่ไม่มีการบังคับทางฉันทลักษณ์ แต่จะเป็นลักษณะการเขียนแบบบรรยายหรือพรรณนาเหมือนงานเขียนทั่วไป ได้แก่ คำราวีวิชาการต่าง ๆ สารคดี บันเทิงคดี (หนังสือสำหรับเด็ก นิยาย เรื่องสั้น ฯลฯ) บทความ โหมยต่าง ๆ เป็นต้น

2. งานแปลวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง หมายถึง งานวรรณกรรมที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวด้วยการจำกัดจำนวนคำ จำนวนพยางค์ ทั้งจำนวนบรรทัด เสียงหนักเบา การสัมผัสและจังหวะหรือที่เรียกว่า “ฉันทลักษณ์” งานวรรณกรรมประเภทนี้ ได้แก่ บทกวีสั้น ๆ ประเภทต่าง ๆ โคลงกลอนแบบต่าง ๆ ของต่างชาติ

หอมหวล ชื่นจิตร (2527, หน้า 25-26) ได้แบ่งขั้นตอนของการแปลวรรณกรรมไว้ดังนี้

1. ศึกษาอย่างคร่าว ๆ ก่อนทำการแปลเกี่ยวกับภูมิหลัง ลักษณะนิสัย เจตนา ความรู้สึกนึกคิดและลีลาการเขียน การใช้ภาษาอย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นลักษณะโดยทั่วไป จนเข้าใจในรายละเอียดอย่างถ่องแท้ หากไม่สามารถเก็บรายละเอียดทั้งหมดได้นั้น อย่างน้อยที่สุดควรจรรู้รายละเอียดเพียงบางส่วนเพื่อให้งานแปลนั้นสามารถถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับเดิมออกมาเป็นภาษาแปลได้อย่างถูกต้อง

2. ศึกษาและวิเคราะห์ตัวละคร เพราะการแปลจะต้องทำให้ตัวละครในหนังสือพูดและแสดงตามเจตนาที่ผู้เขียนต้นฉบับวางไว้ ฉะนั้นควรที่จะต้องรู้จักอุปนิสัยและบทบาทของตัวละครอย่างถ่องแท้ก่อนทำการแปล แล้วจึงเลือกสรรภาษามาบรรยายคำพูดและการกระทำของตัวละครให้

ถูกต้องตามบุคลิกภาพนั้น ๆ อย่างคงที่ เช่นถ้าตัวละครเป็นนักเลง ไม่มีการศึกษาชอบทำอะไรโหดเหี้ยม ควรแปลให้ตัวละครนั้นพูดด้วยภาษาที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ห้วน สั้น รวดเร็วและรุนแรงตลอดทั้งเรื่อง ฉะนั้นก่อนทำการแปลควรจดบันทึกชื่อและลักษณะของตัวละครแต่ละตัวไว้เพื่อป้องกันการสับสน

3. ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภูมิหลังและเป็นพื้นฉากของเรื่องในนวนิยายนั้น ๆ การแปลเช่นนี้ควรศึกษาข้อมูลก่อนเพื่อรับเอาภาพและความหมายของเรื่องราว ความคิดและข้อมูลนั้นในวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ จากนั้นจึงศึกษาเรื่องราวในวัฒนธรรมของภาษาแปลเพื่อถ่ายทอดความหมายออกมาให้ทัดเทียมกัน วิธีนี้อาจทำได้โดยศึกษาจากสภาพความเป็นจริง

4. ศึกษาสภาพความเป็นจริงก่อนทำการแปล เช่น เมื่อจะแปลเรื่องนักสืบก็ควรต้องสังเกตการทำงานของตำรวจที่สถานีตำรวจเพื่อศึกษาภาษาที่ใช้พูดของตำรวจหรือศึกษามากจริง ๆ ของเรื่อง

5. ศึกษาจากแหล่งความรู้อื่น ๆ เพิ่มเติมได้แก่ แหล่งความรู้จากหนังสือ เช่น สารานุกรม พจนานุกรม แหล่งความรู้จากบุคคล เช่น สอบถามบุคคลที่เป็นเจ้าของภาษาหรือจากบุคคลที่อยู่ในสายอาชีพที่เกี่ยวข้องกับงานแปลชิ้นนั้น ๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ การแปลวรรณกรรม เป็นงานแปลที่มีความแตกต่างจากงานแปลชนิดอื่น เพราะการแปลลักษณะนี้ผู้แปลสามารถเติมแต่งอรรถรส โดยการเล่นคำ หรือสำนวนได้ รวมทั้งต้องเชื่อมโยงประโยคให้มีความต่อเนื่อง พร้อมทั้งสอดแทรกจินตนาการต่าง ๆ จึงถือว่าการแปลวรรณกรรมเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างแท้จริง อีกทั้งต้องรู้จักวิเคราะห์ความหมายของภาษาต้นฉบับและคำนึงถึงการเลือกใช้คำ ข้อความและสำนวน สืบทอดภาษาด้วยเพื่อถ่ายทอดความหมายให้ได้ใจความและอรรถรสตรงตามต้นฉบับ รวมทั้งเรื่องการใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติ อ่านแล้วเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ยิ่งกว่านั้น การมีความรู้พื้นฐานของเรื่องที่จะแปลนั้นก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะอาจจะช่วยให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการแปลได้ จึงจะสามารถสร้างสรรค์งานแปลวรรณกรรมที่ดีได้

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการแปล

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่นและปรากฏอยู่ในสังคมหนึ่งเป็นเวลานาน รวมถึงการใช้ภาษาในแต่ละสังคมนั้น ๆ ด้วย วัฒนธรรมสามารถสื่อสารผ่านทางภาษาได้เพราะเมื่อต้องแปลภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งจึงเท่ากับว่าต้องแปลโดยการถ่ายทอดวัฒนธรรมของภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งด้วยซึ่งดวงดา สุพล (2541, หน้า 6) กล่าวว่า การแปลนอกจากจะเป็นการถ่ายทอดภาษาและสื่อสารความคิดจากภาษาหนึ่งไปยังอีกภาษาหนึ่งแล้ว การแปลยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอีกด้วย ดังนั้น การแปล จึงอาจต้องอาศัยทั้งการแปลคำภาษาและแปลตัว

วัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน รวมทั้งการถ่ายทอดความเชื่อและขนบธรรมเนียม จารีตต่าง ๆ ในวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่ผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งให้เข้าใจถูกต้องตรงกัน ผู้เขียนมิได้มีหน้าที่ในการอธิบาย เนื่องจากเขียนในภาษาของตนให้ผู้อ่านในภาษาของตนอ่าน จึงไม่มีความจำเป็นจะต้องอธิบายเพราะถือว่าเข้าใจตรงกันอยู่แล้ว เช่น ในนวนิยายย้อนยุคต่าง ๆ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยโดยตรง ผู้เขียนอาจกล่าวถึง การไว้จุก การโกนจุก การห่มสไบ การนุ่งผ้าม่วงกับเสื้อราชปะแตน การกินหมาก การหมอบกราบกราบกราน ฯลฯ ผู้เขียนเขียนให้ผู้อ่านในวัฒนธรรมเดียวกับตนเอง ดังนั้นจึงไม่ต้องอธิบาย แต่เป็นหน้าที่ของผู้แปลที่จะต้องหาวิธีการส่งสารต่อไปยังผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งให้เข้าใจตรงกัน

วัฒนธรรมจึงมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากในการแปล เพราะหากผู้แปลต้องแปลเอกสารหรือข้อความที่มีความเกี่ยวเนื่องทางวัฒนธรรมแล้วนั้น จะต้องทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมของบทแปลนั้นเสียก่อนจึงค่อยทำการแปล หากไม่เข้าใจแล้วดำเนินการแปลเช่นนั้นอาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้

การแปลจากภาษาหนึ่งไปเป็นอีกภาษาหนึ่งนั้น ปรากฏปัญหาการแปลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมอยู่ 5 ประการ คือ (เชวง จันทระเชตต์, 2528, หน้า 120-124)

1. วัฒนธรรมทางสภาพแวดล้อม (Ecological Culture) หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศความแตกต่างนี้ทำให้เกิดคำเรียกสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพแวดล้อมนั้น ซึ่งอาจเป็นของแปลกหรือไม่เป็นที่รู้จักในอีกที่หนึ่งได้

ตัวอย่าง คำว่า “sleet” ซึ่งมีความหมายว่า “พายุลูกเห็บ” สำหรับผู้อ่านที่อยู่ในวัฒนธรรมตะวันตกเมื่ออ่านแล้วสามารถเข้าใจได้ทันที แต่สำหรับผู้อ่านที่อยู่ต่างวัฒนธรรมเช่นสังคมไทยอาจมองภาพของพายุลูกเห็บดังกล่าวไม่ได้เนื่องจากไม่เคยพบเห็นมาก่อน

2. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) หมายถึง สิ่งของที่มีอยู่ในสังคมหนึ่งอาจจะแปลกแตกต่างไปจากสิ่งที่มีอยู่ในอีกที่หนึ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีจึงทำให้เกิดคำใหม่ ๆ

ตัวอย่าง คำว่า “mitten” ซึ่งแปลว่าถุงมือไม่มีนิ้ว เป็นเครื่องนุ่มห่มในประเทศหนาวที่คนในเขตร้อนแทบจะไม่รู้จัก ถ้าต้องการคำที่มีความหมายเหมือนคำ mitten คงไม่ปรากฏ อาจแปลได้ว่าถุงมือเพียงเท่านั้น (ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2542, หน้า 18)

3. วัฒนธรรมทางศาสนาและประเพณี (Religious and Customary Culture) หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยม และธรรมเนียมซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่เข้าใจยากในประเทศอื่น อีกทั้งยังยากที่จะหาคำอธิบายเทียบเคียงให้เข้าใจชัดเจน เช่น การทอดกฐินใน

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมตะวันตกจึงต้องใช้วิธีการอธิบายซึ่งก็ได้ว่า เป็น “a religious ceremony in which a robe is offered to a monk” (ทิพา เทพอักษรพงศ์, 2542, หน้า 20)

4. วัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) หมายถึง สิ่งที่มีในสังคมหนึ่งซึ่งแตกต่างกันออกไป สิ่งที่มีในสังคมหนึ่งอาจเป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจในสังคมหนึ่ง เช่นการนับญาติ การใช้สรรพนาม อาชีพ กีฬา เป็นต้น เช่น การแปลคำว่า “ลริกเก็ด” ซึ่งเป็นกีฬาชนิดหนึ่ง ใช้วิธีการแปลโดยการทับศัพท์ (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2552, หน้า 239)

5. วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic Culture) หมายถึง องค์ประกอบ หน่วยเสียง หน่วยคำ โครงสร้างและคำของภาษาเฉพาะวัฒนธรรม ดังนั้น นักภาษาศาสตร์หลายคนมีความเห็นว่า ไม่มีคำใดในภาษาสองภาษาซึ่งต่างวัฒนธรรมกัน มีความหมายเหมือนกันอย่างแท้จริง แม้คำที่แสดงการกระทำบางอย่าง ซึ่งดูผิวเผินแล้วคล้ายกับว่าเหมือนกัน แต่ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน

ตัวอย่าง คำว่า “ปอก” คล้ายกับว่ามีความหมายเหมือนคำว่า “peel” ในภาษาอังกฤษ หากแต่ทั้งสองคำนี้มีความหมายที่ลึกแตกต่างกัน กล่าวคือ คำว่า “ปอก” ในภาษาไทยคือการทำอาการในทิศทางออกจากตัว เช่น การปอกผลไม้ ส่วนคำว่า “peel” ทำอาการในทิศทางเข้าหาตัวผู้กระทำ ดังนั้นจากคำทั้งสองคำนี้สามารถสรุปได้ว่าคำทั้งสองนี้มีความแตกต่างกันในแง่ของภาษาเพราะว่าองค์ประกอบของหน่วยความหมายไม่เหมือนกัน แต่ในแง่ของความหมายนั้นถือว่าใกล้เคียงกันเท่านั้น

จากปัญหาความแตกต่างทางวัฒนธรรมข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมยังมีความเฉพาะเจาะจงลงไปมากเท่าใด การแปลก็ยังเป็นปัญหามากขึ้นเท่านั้นเพราะ ภาษา เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรมจนเป็นหนึ่งเดียวกันเมื่อจะแปลก็ย่อมต้องผนวกเอาวัฒนธรรมเข้าไปด้วย (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2552, หน้า 238)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกันและยังเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดกลวิธีการแปลชนิดต่างๆขึ้น ทั้งนี้เพื่อถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมหนึ่งให้เป็นที่เข้าใจตรงกันในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้อย่างเป็นธรรมชาติที่สุด ทั้งนี้ผู้แปลต้องเลือกใช้กลวิธีการแปลที่เหมาะสมกับคำ สำนวนหรือประโยคที่ต้องการถ่ายทอดให้เป็นที่เข้าใจตรงกันทั้งสองวัฒนธรรม หากไม่เช่นนั้นแล้วระหว่างการดำเนินการแปลนั้นอาจเกิดข้อผิดพลาดขึ้นได้

จากประเด็นปัญหาความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการแปลเมื่อผู้แปลต้องแปลในสิ่งที่ไม่ได้ปรากฏในวัฒนธรรมของตนเองจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลที่นำมาใช้แปลคำที่สะท้อนวัฒนธรรมอันไม่มีคำเทียบเคียงในภาษาอังกฤษเมื่อมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตกให้มีความหมายเหมือนกับความหมาย

เดิมในภาษาคันฉบับได้อย่างไร โดยศึกษาผ่านวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ความสุขของกะทิ* และ *The Happiness of Kati* ซึ่งมีเนื้อหาตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้

ปัญหาการแปลทางด้านการแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทแปล

แคลฟฟอร์ด (Calford, 1967, pp. 1-55) และรพินทร ณ ถลาง (2544, หน้า 16-18) กล่าวเกี่ยวกับการแปลซึ่งมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทแปลว่า ปัญหานี้จะเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถหาคำที่มีความหมายเหมือนกันมาแทนที่ในภาษาแปลได้ซึ่งปัญหานี้มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิ

1. ปัจจัยทางภาษาศาสตร์ เกิดขึ้นเมื่อไม่มีคำหรือประโยคในภาษาแปลที่มีความเกี่ยวข้องกับคำหรือประโยคในภาษาคันฉบับ ปัญหานี้จะเกิดขึ้นในลักษณะทางภาษาบางประการในภาษาคันฉบับเท่านั้น แต่จะไม่เกิดขึ้นกับภาษาแปล

2. ปัจจัยทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นเมื่อลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการในภาษาคันฉบับไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของภาษาฉบับแปล เช่น ระบบทางสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี การดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความรู้สึก เป็นต้น ดังนั้น แม้จะรู้คำศัพท์ในข้อความทั้งหมดหรือเข้าใจโครงสร้างของประโยคอย่างแจ่มแจ้งดีแล้วก็ตาม แต่การแปลก็อาจจะยังเกิดความผิดพลาดได้ ดังนั้น จึงควรต้องพยายามหาคำหรือประโยคที่มีคล้ายคลึงกันในวัฒนธรรมของภาษาแปลนั้น ๆ เพื่อมาแทนที่คำหรือประโยคที่ไม่พบในภาษาแปล

3. ปัจจัยทางด้านภาษา เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือหลักในการแปล ดังนั้นหากมีปัญหาในการใช้ภาษาแล้วงานแปลนั้นก็อาจจะมีข้อผิดพลาดและด้อยคุณภาพตามมาด้วยจึงจำเป็นต้องฝึกฝนภาษาให้ใช้การได้ดีเสมอทั้งภาษาคันฉบับและภาษาฉบับแปล

ดังนั้นก่อนแปลจึงต้องกันคว่ำ หากความรู้จนเข้าใจวัฒนธรรมของเรื่องที่จะแปลให้ดีเสียก่อนและแปลให้เป็นภาษาที่ยอมรับกันในวัฒนธรรมของผู้อ่านฉบับแปลเพื่อให้การแปลมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือและได้บรรณรศเทียบเคียงกับภาษาคันฉบับได้

ปัญหาด้านวัฒนธรรมอาจหมายรวมไปถึงความรู้รอบตัวด้วย หากมีเพียงความสามารถในการใช้ภาษาทั้งสองได้ดีเยี่ยม แต่ก็อาจไม่ประสบความสำเร็จในการแปลเท่าที่ควร เนื่องจากขาดความรู้รอบตัวเกี่ยวกับเรื่องที่แปลนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแปลงานในลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปิดโลกทัศน์ให้กว้างมากขึ้นและมีความรู้รอบด้านมากขึ้นปรับตัวกับความเคลื่อนไหวของโลกอยู่เสมอ ดังนั้นการแปลงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจึงต้องศึกษาหาความรู้รอบตัวอยู่เสมอรวมทั้งความรู้เกี่ยวกับงานแปลนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ดวงตา สุพล (2541, หน้า 65) ยังได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับปัญหาในการแปลที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ปัญหาการแปลในระดับวัฒนธรรมนั้นเป็นปัญหาเรื่องหนึ่งที่ต้องพบเจออยู่เสมอ เพราะวัฒนธรรมของแต่ละชาติ แต่ละภาษามีความแตกต่างกันจึงทำให้เกิดปัญหาในการแปลขึ้น ปัญหานี้สามารถแบ่งออกได้เป็นสองด้านคือ ประการที่หนึ่งความไม่รู้วัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับ และ ประการที่สอง มีความรู้แต่ไม่สามารถถ่ายทอดให้รู้เรื่องหรือเข้าใจตามได้ ในกรณีที่เกิดจากความไม่รู้ในวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องค้นคว้าจนเข้าใจวัฒนธรรมนั้น ๆ อย่างถ่องแท้เสียก่อนแล้วจึงแปลออกมา และเมื่อแปลแล้วต้องรู้เป็นภาษาฉบับแปลที่อ่านแล้วรู้เรื่อง เข้าใจได้ตามจุดประสงค์ของต้นฉบับ

จากปัญหาการแปลข้างต้นที่พบอยู่บ่อยครั้งคือ ปัญหาจากการแปลในเรื่องของวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกันจึงทำให้บางครั้งการถ่ายทอดบทแปลออกมาไม่ตรงกับความหมายเดิมของภาษาต้นฉบับ เนื่องจากการแปลมิได้เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องแค่เพียงตัวภาษาเท่านั้น แต่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมที่ภาษาเป็นส่วนหนึ่ง (ราชินี โรจน์ กุลธำรง, 2552, หน้า 25) หากขาดความรู้ด้านวัฒนธรรมของประเทศนั้นๆ แล้วก็ควรที่จะต้องศึกษาภูมิหลัง คติความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้นมาประกอบด้วย เพื่อความถูกต้องและเพื่อเพิ่มพูนความรู้อีกทางหนึ่ง

กลวิธีการแปลที่ใช้เพื่อแก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในบทแปล

เนื่องจากนักวิจัยหลายท่านได้นำทฤษฎีของโมนา เบเกอร์ (Baker, 1997) เพื่อศึกษาปัญหาการแปลอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม โดยกล่าวถึงกลวิธีการแปลต่างๆ ที่ช่วยให้สามารถถ่ายทอดความหมายในบทแปลให้มีความหมายเหมือนกับความหมายเดิมในต้นฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อต้องแปลในสิ่งที่ไม่ปรากฏหรือไม่เป็นที่รู้จักในวัฒนธรรมของภาษาฉบับแปล ซึ่งทฤษฎีของ โมนา เบเกอร์ (Baker, 1997) ได้แบ่งกลวิธีการแปลไว้ 8 กลวิธี ดังนี้ คือ

1. การแปลโดยการใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับหรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

(Translation by a More General Word)

การแปลโดยใช้วิธีการใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าต้นฉบับหรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป เป็นกลวิธีที่นักแปลเลือกใช้ในกรณีที่ต้องการแก้ไขปัญหาคำความไม่เท่าเทียมกันทางความหมายพื้นฐานระหว่างภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปล เพราะคำหรือสำนวนนั้น ๆ บางครั้งมีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งที่ไม่ปรากฏในวัฒนธรรมของผู้อ่าน โดยนักแปลจะหาคำที่มีความหมายกว้างกว่าและ

ครอบคลุมคำ ๆ นั้นหรือสำนวน ๆ นั้นหรือเป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไปมาใช้แปล จึงอาจนับได้ว่าเป็นการแปลที่มีการใช้มากที่สุดสำหรับการแปลคำที่มีความไม่เท่าเทียมกันทางภาษา

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ ตาล้อบ้อย ๆ ว่าวิ่งผ่านน้ำเสร็จแล้วหรือยายหันมามองเมื่อกะทิเข้ามาในครัว

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 13)

ภาษาฉบับแปล and *Grandpa* joked that she just waved at the washbasin as she raced past, and *Grandma* turned to look at Kati when she came into the kitchen

(Borthwick, 2006, p. 1)

จากตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นคำว่า “Grandpa” และ “Grandma” มีความหมายแตกต่างกับคำว่า “ตา” และ “ยาย” กล่าวคือ คำว่า “Grandpa” มีความหมายว่า “the father of your father or mother” (Longman dictionary, 2003) หมายถึง “พ่อของพ่อหรือของแม่ของคุณ” และคำว่า “Grandma” หมายถึง “mother of your father or mother” หมายถึง “แม่ของพ่อหรือแม่ของคุณ” ซึ่งไม่ได้มีความหมายโดยตรงกับคำว่า “ตา” หรือ “ยาย” ตามความหมายเดิมในภาษาต้นฉบับ อาจเป็นเพราะว่าในสังคมตะวันตกนั้น ไม่จำเป็นต้องอธิบายว่าเป็นญาติฝ่ายบิดาหรือฝ่ายมารดา เนื่องจาก ระบบการนับญาติของวัฒนธรรมตะวันตกมีความหมายเท่าเทียมกันหมด ดังนั้นผู้แปลจึงเลือกใช้กลวิธีการแปลโดยการ ใช้คำที่มีความหมายกว้างกว่าภาษาต้นฉบับหรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป โดยไม่ได้ใส่คำว่า “paternal” หรือ “maternal” เพื่อระบุว่าเป็นญาติฝ่ายใด

2. การแปลโดยใช้คำที่มีความหมายเป็นกลางหรือมีความหมายเชิงอารมณ์น้อยกว่าภาษาต้นฉบับ (Translation by A More Neutral/Less Expressive Word)

การแปลโดยใช้คำที่มีความหมายเป็นกลางหรือมีความหมายเชิงอารมณ์น้อยกว่าภาษาต้นฉบับ เป็นกลวิธีการแปลที่นักแปลมักเลือกใช้กรณีเมื่อไม่สามารถหาคำในภาษาฉบับแปลที่มีความหมายเชิงอารมณ์ได้เทียบเท่ากับคำในภาษาต้นฉบับ ดังนั้นจึงต้องหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันเท่านั้นทั้งสองภาษา

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ วันเริ่มต้นชีวิตใหม่ของพระที่นั่งวิมานเมฆ

ภาษาฉบับแปล the beginning of the new Vimanmek Mansion Museum

(Khongbumpen, 2008, p. 43)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แปลใช้คำว่า “the beginning” แทนความหมายของ “เริ่มต้นชีวิต” เป็นการให้ตัวอย่างของการการใช้ความหมายทางอารมณ์น้อยกว่าภาษาต้นฉบับ เพราะ พระที่นั่งวิมานเมฆ เป็นสถานที่ ไม่ใช่สิ่งที่มีชีวิต จึงไม่สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ ผู้แปลจึงใช้คำว่า “the beginning” เพื่อระบุว่า พิพิธภัณฑ์ได้มีการปรับปรุงใหม่และเปิดให้เข้าชมอีกครั้ง เสมือนการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของมนุษย์

3. การแปลโดยการแทนที่ทางวัฒนธรรม (Translation by Cultural Substitution)

กลวิธีการแปลโดยการแทนที่ทางวัฒนธรรม คือ การแทนในสิ่งที่เป็วัฒนธรรมเฉพาะอย่างหรือเป็นการแทนที่สำนวนซึ่งในภาษาฉบับแปลมีความหมายหลักไม่เหมือนกับสำนวนในภาษาต้นฉบับ แต่มีบางสิ่งที่คล้ายคลึงกันตามวัฒนธรรมในสังคมของผู้อ่านภาษาฉบับแปลเท่านั้น

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ ตาบอกว่า ถ้าจะลงทะเลตอนนี้เห็นที่ต้องเรียก **สามล้อ** ให้พาไปส่ง

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 63)

ภาษาแปล Grandpa said that if you wanted to swim at this hour, you'd have to call **a taxi** to get you there.

(Borthwick, 2006, p. 54)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แปลเลือกใช้คำว่า “a taxi” แทนคำว่า “สามล้อ” เป็นการแทนที่ทางวัฒนธรรมเนื่องจากผู้อ่านในวัฒนธรรมตะวันตกรู้จักและมีความคุ้นเคยมากกว่า

4. การแปลโดยใช้คำยืมหรือการใช้คำยืมกับคำอธิบาย (Translation by A Loan Word or Loan Plus Explanation)

กลวิธีการแปลโดยใช้คำยืมหรือการใช้คำยืมกับคำอธิบาย เป็นกลวิธีเมื่อผู้แปลต้องการแปลคำหรือ สำนวนหนึ่ง คำๆ นั้นไม่ปรากฏในภาษาฉบับแปล ผู้แปลจึงต้องใช้กลวิธีเช่นนี้ นอกจากนี้การที่ผู้แปลใส่คำอธิบายของคำยืมในภาษาฉบับแปลเนื่องจากต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาในภาษาต้นฉบับมากขึ้นด้วย

สุพรรณิ ปันมณี (2552, หน้า 309-310) ได้อธิบายเกี่ยวกับการแปลโดยใช้คำยืม สำหรับการแปลที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมว่า กลวิธีการแปลโดยใช้คำยืม นั้น มี 2 ประเภท คือ คำยืมประเภทแรกเรียกว่า “borrowed word” หมายถึงคำยืมที่เข้ามาผสมกลมกลืนอยู่ในภาษาแปลจนเป็นส่วนหนึ่งของภาษาแปลแล้ว ตั้งแต่ก่อนเกิดกระบวนการแปล มีการยืมเข้ามาเป็นเวลานานและสม่ำเสมอจนผู้ใช้ในภาษาแปลไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคำแปลปลอมในภาษาของตนและคำยืม

ประเภทที่สอง เรียกว่า “loan word” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คำทับศัพท์” หมายถึง คำยืมใหม่ที่เข้ามาปะปนอยู่ในภาษาแปลเป็นคำใหม่โดยสิ้นเชิงต่อผู้พูดในภาษาแปล คำยืมประเภทนี้ไม่เป็นส่วนหนึ่งของภาษาแปล เป็นภาษาอื่น ไม่มีความหมายสำหรับผู้พูดในภาษาแปล

ดังนั้น กลวิธีการแปลโดยการใช้คำยืมหรือการใช้คำยืมกับคำอธิบาย ในงานวิจัยนี้ พบว่าเป็นการใช้คำยืมที่เรียกว่า “การทับศัพท์” หรือ “loan word” ซึ่งเป็นการนำคำจากภาษาหนึ่งเข้าไปใช้ในอีกภาษาหนึ่งและมีการปรับลักษณะทางเสียงของคำยืมให้เหมือนหรือคล้ายคลึงกับการออกเสียงทั่วไปของภาษาในต้นฉบับ

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ ตายกมือห้าม ถามเรียบว่า จะทำขวัญนาคกันหรืออย่างไร

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 27)

ภาษาฉบับแปล

Here Grandpa raised his hand to stop the flow of words and asked smoothly if they were planning to conduct the *Kwan Narc retical*, that part of the Buddhist ordination ceremony where the ordinand recalls his debt of gratitude to his mother for conceiving him bearing him and delivering him.

(Borthwick, 2006, p. 17)

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แปลใช้กลวิธีการใช้คำยืมกับว่า “*Kwan Narc*” จากนั้นเพิ่มคำอธิบายเพื่อให้ความหมายกับคำยืมนั้นว่า เป็นพิธีก่อนการบรรพชาเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ตามธรรมเนียมจะมีหมอบำขวัญเป็นผู้พรรณนาถึงคุณบิดามารดา ที่ได้เลี้ยงดูและอุปการะมาตั้งแต่วัยเยาว์

5. การแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นฉบับ (Translation by Paraphrase Using Related Word)

กลวิธีการแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นฉบับ เป็นวิธีการแปลคำเพื่อให้ได้ความหมายที่เท่าเทียมกันหรือแปลเพื่อให้ความหมายของคำ านั้นมีความเข้าใจตรงกัน ถึงแม้ว่ารูปแบบการใช้คำจะมีลักษณะแตกต่างกันก็ตาม โดยคำที่มีความสัมพันธ์กันนั้น ได้แก่ การเปลี่ยนโครงสร้างของคำ (Reciprocal Lexical Items) คำพ้องความหมาย (Synonyms) คำตรงกันข้าม (Antonyms) และคำตรงข้ามเชิงปฏิเสธ (negated Antonyms) (สุพรรณิ ปิ่นมณี, 2552, หน้า 286)

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ ยายชี้มือไปที่กระต่ายขูดมะพร้าวที่มุมครัว

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 33)

ภาษาแปล Grandma pointed to *the coconut scraper*, known to the villagers as a 'scraping rabbit', in the corner of the kitchen.

(Borthwick, 2006, p. 23)

จากตัวอย่าง คำว่า “กระต่ายขูดมะพร้าว” มีความหมายว่า “เป็นเครื่องมือสำหรับขูดมะพร้าว ที่ยังไม่กะเทาะเปลือกออก” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, หน้า 37) ผู้แปลแปลคำดังกล่าวว่า “coconut scraper” ซึ่งเป็นการแปลโดยใช้วิธีการถอดความที่ใช้คำที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นฉบับ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบว่าสิ่งดังกล่าวเป็นเครื่องมือไว้สำหรับขูดมะพร้าวในวัฒนธรรมไทย

6. การแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่ไม่มีความสัมพันธ์กับต้นฉบับ (Translation by Paraphrase Using Unrelated Words)

การแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่ไม่สัมพันธ์กันกับภาษาต้นฉบับเป็นเพียงการนำหน่วยคำภาษามาขยายคำจำกัดความหรือทำให้ผู้อ่านเข้าใจคำในภาษาต้นฉบับง่ายขึ้น ถ้าผู้แปลใช้กลวิธีนี้เมื่อความหมายในภาษาต้นฉบับไม่สามารถเทียบเคียงได้กับภาษาแปลและความหมายของคำในภาษาต้นฉบับซับซ้อนกว่าความหมายของคำในภาษาฉบับแปล

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ ตาหาซื้อเรืออีแปะ

(งามพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 23)

ภาษาฉบับแปล Grandpa bought *a little flat-bottomed boat*

(Borthwick, 2006, p. 12)

ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่ไม่สัมพันธ์กันกับภาษาต้นฉบับเนื่องจากว่าไม่สามารถหาคำใดที่มีความหมายเหมือนกับคำว่า “เรืออีแปะ” ในภาษาแปลได้จึงแปลโดยใช้คำว่า “boat” ซึ่งเป็นหน่วยคำทางภาษามาขยายคำว่า “เรือ” ส่วนคำว่า “อีแปะ” นั้น ผู้แปลถอดความเพียงบอกลักษณะของเรือคือ “little flat-bottomed” เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่าลักษณะของเรืออีแปะในวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร

7. การแปลโดยการละ (Translation by Omission)

หากรูปแบบในภาษาต้นฉบับยากต่อการแปลและมีลักษณะการใช้คำที่เินยื้อหรือใช้คำที่มีความหมายซ้ำกัน ผู้แปลจึงเลือกใช้กลวิธีการแปลโดยการละไม่แปลในบทแปล แต่ข้อความที่ตัดออกป็นนั้นต้องไม่ใช่สาระสำคัญที่ทำให้ความหมายเดิมบิดเบือนไป

ตัวอย่าง

ภาษาต้นฉบับ *พี่* ทองลูกศิษย์ยังฟันขาวมาแต่ไกล

(งานพรรณ เวชชาชีวะ, 2552, หน้า 13)

ภาษาฉบับแปล

Tong, flashed his teeth in a smile that could be seen from afar.

(Borthwick, 2006, p. 2)

จากบทแปลข้างต้น ผู้แปลเลือกใช้กลวิธีการละ (Omission) ไม่แปลคำว่า “พี่” ลงไว้แต่เพียงคำว่า “Tong” ในภาษาฉบับแปล แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความหมายของบทแปลเสียไป

8. การแปลโดยการอธิบายความ (Translation by Illustration)

กลวิธีนี้ผู้แปลจะใช้ในกรณีที่คำในภาษาต้นฉบับมีความหมายทางกายภาพไม่เท่าเทียมกับภาษาฉบับแปลหรือในกรณีที่ข้อจำกัดด้านเนื้อที่และข้อความจากภาษาต้นฉบับสั้นและกระชับ การถ่ายทอดความหมายในลักษณะนี้อาจทำได้โดยใช้ภาพเป็นสื่อแสดงเพื่อให้เข้าใจความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น ในพจนานุกรมต่างๆ ที่ส่วนใหญ่มักแปลชื่อสัตว์ต่าง ๆ ที่ไม่มีในประเทศไทยโดยใช้ภาพประกอบ การแปลคู่มือใช้สินค้าต่างๆ เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการแปลที่เกี่ยวข้องกับการแปลที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมในบทแปลของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตก

ปาริชาติ ญาณวารี (2544) ศึกษาเรื่อง กลวิธีการแปลวรรณกรรมเยาวชนของแมกไม้ เรื่อง *ซิลารัยที่สุด* และ *น้องเล็กยังรัยอยู่* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการแปลวรรณกรรมของเยาวชน จากการศึกษาการถ่ายทอดความหมายในระดับคำและระดับประโยคและการใช้สำนวนภาษาแบบภาษาเด็กพบว่า กลวิธีที่ผู้ใช้ในการแปลงานวรรณกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายจากต้นฉบับ มีกลวิธีการทับศัพท์ การปรับจากคำเป็นวลีหรือข้อความอธิบาย การใช้กลวิธีคงรูปแบบโครงสร้างทางภาษาเดิมไว้ในการถ่ายทอดสำนวนโวหารและการถ่ายทอดความหมายของคำปรากฏในเชิงขบขัน ส่วนวิธีในการถ่ายทอดความหมายระดับประโยคพบว่ามี การปรับลำดับวิธีเรียงความในประโยค การถ่ายทอดความหมายจากประโยคปฏิเสธเชิงซ้อนยังคงรูปปฏิเสธเพียงรูปเดียวหรือตีความแล้วแปลตามความหมายที่แท้จริง ในด้านการใช้สำนวนภาษาพบว่าผู้แปลเลือกใช้สำนวนภาษาที่มีความเหมาะสมกับวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยใช้คำที่แสดง

ภาพ คำแสดงอาการ คำแสดงความรู้สึกและคำซ้อน อีกทั้งสำนวนภาษาของผู้แปลยังสะท้อนให้เห็น ลักษณะบุคลิกภาพ อารมณ์และอุปนิสัยของตัวละครพร้อมกับแฝงอารมณ์ขันไว้ด้วย

ณิชา กลิ่นขจร (2545) ศึกษาเรื่อง กลวิธีการแปลคำราชาอาหารไทยเป็นภาษาอังกฤษ กรณีศึกษาคำราชาอาหาร *SPICY THAI CUISINE* โดยศึกษาวิธีการแปลประเภทอาหาร ชื่ออาหาร ส่วนผสมและกระบวนการทำอาหาร จากคำราชาอาหารไทย โดยแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ผลการศึกษพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลประเภทอาหารสองวิธี คือการแทนที่ทางวัฒนธรรม ร่วมกับการอธิบายรสชาติอาหารและการแทนที่ทางวัฒนธรรมร่วมกับการบอกส่วนผสม สำหรับใน ส่วนของการแปลชื่ออาหารพบว่าผู้แปลใช้กลวิธีในการแปลจำนวนห้าวิธี คือ การแปลตรงตัว การ ละ การเพิ่ม การขยายความและการตีความ ส่วนในเรื่องของการแปลส่วนผสมนั้นผู้แปลเลือกใช้ กลวิธีจำนวนสามวิธี ได้แก่ การแปลคำนาม การแปลส่วนขยายและการแปลลักษณะนาม ในการ แปลคำนาม ผู้แปลใช้กลวิธี การใช้คำเทียบเคียงการทับศัพท์ การแทนที่ทางวัฒนธรรม การใช้คำที่มี ความหมายกว้างและการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับความหมาย สำหรับการแปลส่วนขยาย ผู้แปลใช้ กริยาช่องสาม ใช้คำคุณศัพท์ ใช้วลี ใช้วิธีการเปลี่ยนให้เป็นคำนามหลักและการเพิ่มส่วนขยาย ส่วน การแปลลักษณะนาม ผู้แปลใช้วิธี การทับศัพท์ การใช้คำเทียบเคียง การเปลี่ยนรูปคำเทียบเคียงให้ เป็นคำนามหลักและการละไม่แปล นอกจากนี้ในเรื่องของการแปลกระบวนการทำอาหาร ผู้แปลใช้ กลวิธีการแปลจำนวนสิบเอ็ดกลวิธี อันได้แก่ การใช้คำเทียบเคียง การใช้คำอธิบาย การสร้างสรรค์ คำ การใช้คำที่ให้ความหมายตรงกับต้นฉบับเพียงบางส่วน การละ การทำให้ข้อมูลชัดเจน การถอด ความ การเรียงลำดับข้อความใหม่ การเปลี่ยนโครงสร้างภาษาและการใช้รูปประโยคกรรมวาจก

ปวีณา วรเจริญศรี (Vorajareonsri, 2002) ศึกษาเรื่อง ความถี่ของกลวิธีการแปลที่ใช้ใน รายการแปลรายการอาหารจำนวนสี่สิบรายการตามกรอบทฤษฎีของ โมนา เบเกอร์ (Baker, 1992) โดยใช้รายการอาหารจำนวนสี่สิบรายการจากร้านอาหารทั่วกรุงเทพมหานคร โดยเลือกร้านอาหาร จากเจ็ดเขตในกรุงเทพมหานครคือ ร้านค้าจากย่านถนนข้าวสาร ถนนเพชรบุรี ถนนสุขุมวิท ถนนสี ลม ถนนราชดำริ อนุญาตรองเซนเตอร์และสยามเซนเตอร์ ซึ่งเป็นย่านที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนใหญ่ไปใช้บริการและระดับของร้านอาหารที่นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นผู้วิจัยกำหนดไว้จำนวน สี่กลุ่มร้านค้าโดยร้านอาหารประเภทที่หนึ่งมีจำนวนโต๊ะอาหารภายในร้านจำนวนอย่างน้อยหนึ่ง ร้อยหนึ่งที่นั่งและมีเครื่องปรับอากาศ ร้านอาหารประเภทที่สองคือร้านอาหารที่จำนวนโต๊ะห้าสิบ ถึงร้อยที่นั่งและมีเครื่องปรับอากาศ ร้านอาหารประเภทที่สามคือร้านอาหารที่มีจำนวน โต๊ะไม่เกิน ห้าสิบที่นั่งและมีเครื่องปรับอากาศ ร้านอาหารประเภทที่สี่คือร้านอาหารที่มีจำนวน โต๊ะห้าสิบที่นั่ง แต่ไม่มีเครื่องปรับอากาศ

ผลการวิจัย พบว่ามีการใช้กลวิธีการแปลจำนวนยี่สิบสี่กลวิธีจากรายการอาหารทั้งหมดสี่สิบ รายการ โดยรายการอาหารที่อยู่ในร้านอาหารกลุ่มที่หนึ่งพบกลวิธีการแปลที่ใช้จำนวนสิบเจ็ดกลวิธีโดยมีการใช้กลวิธีการแทนที่ทางวัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมาคือกลวิธีการแปลตามตัวอักษร และกลวิธีการใช้คำยืมหรือคำอธิบาย การศึกษาสรุปได้ว่ากลวิธีการแปลที่มีการใช้มากที่สุดในจำนวนกลุ่มของรายการอาหารทั้งหมดมีจำนวนสามกลวิธี คือ การแทนที่ทางวัฒนธรรม การแปลตามพยัญชนะและการใช้คำยืมโดยเพิ่มคำอธิบาย ประเภทของร้านอาหารทั้งสี่ประเภทนั้นไม่มีผลต่อการใช้กลวิธีที่พบในงานวิจัยนี้และจำนวนของกลวิธีการแปลที่พบนั้นก็ยังมีการใช้ที่เหมือนกันอีกด้วยไม่ว่าจะเป็นร้านอาหารประเภทที่หนึ่ง สอง สามหรือสี่ คือ การแปลโดยใช้การแทนที่ทางวัฒนธรรม การแปลตามพยัญชนะและการแปลโดยใช้คำยืมกับคำอธิบาย ตามลำดับ ในงานวิจัยนี้ไม่พบการใช้กลวิธีการแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่มีความเกี่ยวข้องกับต้นฉบับและกลวิธีการแปลโดยการถอดความโดยใช้คำที่ไม่เกี่ยวข้องกับต้นฉบับ กรอบทฤษฎีของโมนา เบเกอร์ที่ได้นำมาใช้นี้ไม่เหมาะสมกับรายการอาหารเหล่านี้และมีจำนวนสองหรือสามกลวิธีการแปลเท่านั้นที่ได้นำมาใช้ในการแปลรายการ บางครั้งการอธิบายใหม่ๆจำเป็นต้องเพิ่มเข้าไปอีกเพื่อแก้ไขปัญหาการแปลเหล่านี้

จารุรัตน์ จารุมณีชน (Jarumeteechon, 2003) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์กลยุทธ์ในการแปลเรื่องสั้น *ไพร่ฟ้า* จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์ในการแปลเรื่องสั้น *ไพร่ฟ้า* จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษและวิเคราะห์หาคำความดีเป็นร้อยละเพื่อดูแนวโน้มของการใช้กลยุทธ์ดังกล่าว นอกจากนี้กลยุทธ์การแปลที่จัดประเภทโดยโมนา เบเกอร์ (Baker, 1992) ยังได้นำมาใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้แปลใช้กลยุทธ์การแปลจำนวนเจ็ดกลวิธี อันได้แก่ การสะวันไม่แปล การใช้คำแทนในวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย การใช้คำทับศัพท์ประกอบกับคำอธิบายเพิ่มเติม การเพิ่มความ การใช้คำที่มีความหมายทั่วไปมากกว่าเดิม การถอดความโดยใช้คำที่ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคำเดิม และการใช้คำที่เฉพาะเจาะจงกว่า ผลการวิจัยยังระบุอีกว่าพบกลยุทธ์การแปลสองแบบซึ่งนอกเหนือจากกลวิธีการแปลที่ระบุโดยโมนา เบเกอร์ คือการเพิ่มความและการใช้คำที่เฉพาะเจาะจงกว่า

วันเพ็ญ ภูมรินทร์ (Poommarin, 2005) ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การแปลคำศัพท์อะไหล่รถยนต์ในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การแปลระดับคำโดยอ้างอิงจากทฤษฎีของโมนา เบเกอร์ (Baker, 1992) โดยในขั้นแรกนำคำศัพท์อะไหล่รถยนต์ จำนวนสองร้อย คำจากคู่มือรถอีซูซุ, โตโยต้า, บีเอ็มดับเบิลยูและเมอซีเดสเบนซ์ ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษมาเทียบและระบุกลยุทธ์ที่ใช้ในการแปล จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์ที่ใช้ในการแปลมี 30 กลยุทธ์ แต่สามารถจำแนกได้เป็นกลยุทธ์หลักได้แปดกลยุทธ์คือ การใช้คำทับศัพท์ ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่มีการใช้

มากที่สุดในการเปลี่ยนมือในคำขรยณต์ทั้งสี่คำ, รองลงมาคือ การใช้คำเปรียบเทียบ, การละไม่แปลคำ, การใช้การเพิ่มคำ, การใช้การอธิบายหน้าที่การใช้งาน, การอธิบายวัสดุที่ใช้, การอธิบายตำแหน่ง, และการอธิบายรูปทรง

วิมลมาลย์ แก้ววิมล (2551) ศึกษาเรื่อง กลวิธีการแปลคำศัพท์และสำนวนที่ใช้บรรยายประเพณีไทยอันไม่มีคำเทียบเคียงในวัฒนธรรมของภาษาแปล: กรณีศึกษานวนิยายเรื่องสี่แผ่นดิน ประพันธ์โดยหม่อมราชวงศ์ถนัดถนี ปราโมช และได้รับการแปลเป็นฉบับภาษาอังกฤษโดยคุณจันทร์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการแปลคำศัพท์และสำนวนที่ใช้เรียกและอธิบายประเพณีส่วนบุคคล, ประเพณีส่วนรัฐบาลหรือรัฐพิธีและประเพณีส่วนชุมชน จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ในนวนิยายเรื่อง “สี่แผ่นดิน” ซึ่งประพันธ์โดยหม่อมราชวงศ์ถนัดถนี ปราโมช และฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษโดย คุณจันทร์ ผลการศึกษาพบว่าประการที่หนึ่ง ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลคำศัพท์และสำนวนที่ใช้เรียกและบรรยายประเพณีส่วนบุคคลทุกกลวิธี ยกเว้นกลวิธีการแปลตรงตามรูปแบบและเนื้อหาของภาษาต้นฉบับและแปลโดยการเลือกใช้คำหรือสำนวนที่แสดงความรู้สึกแบบเป็นกลาง ๆ กลวิธีการแปลที่ผู้แปลใช้มากที่สุดสามอันดับแรก คือ การแปลโดยการใช้คำที่มีความหมายกว้างเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปหรือแปลโดยใช้คำจากกลุ่ม แปลโดยการถอดความด้วยการใช้คำเพิ่มคำที่มีความสัมพันธ์กันหรือใช้สำนวนในภาษาแปลที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับและแปลโดยการอธิบายความ ยกตัวอย่างประกอบ ประการที่สอง สำหรับการแปลคำศัพท์และสำนวนที่ใช้เรียกและบรรยายประเพณีส่วนรัฐบาล พบว่าผู้แปลใช้กลวิธีการแปลคำศัพท์และสำนวนที่ใช้เรียกและบรรยายประเพณีส่วนรัฐบาลทุกวิธี ยกเว้น กลวิธีการแปลโดยการเลือกใช้คำหรือสำนวนที่แสดงความรู้สึกแบบเป็นกลาง ๆ และแปลโดยการแทรก คำอธิบายไว้ในวงเล็บหรือในรูปของการใช้เชิงอรรถเพื่ออธิบายหรือให้ความหมาย กลวิธีการแปลที่ผู้แปลใช้มากที่สุดสามอันดับแรก คือการแปลโดยการใช้คำที่มีความหมายกว้างเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปหรือแปลโดยใช้คำจากกลุ่ม แปลโดยการถอดความด้วยการใช้คำเพิ่มคำที่มีความสัมพันธ์กัน หรือใช้สำนวนในภาษาแปลที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับและแปลโดยการละข้อความหรือละคำบางคำออก พบว่ามีคำการใช้เท่ากับแปลโดยการอธิบายความ ยกตัวอย่างประกอบ ประการที่สาม ในการแปลคำศัพท์ที่ใช้เรียกและบรรยายประเพณีส่วนชุมชน กลวิธีการแปลที่พบสามอันดับแรก ได้แก่ การแปลโดยการอธิบายความ ยกตัวอย่างประกอบ แปลโดยการละข้อความหรือละคำบางคำออกและแปลโดยการใช้คำทับศัพท์หรือทับศัพท์แล้วเพิ่มคำอธิบายซึ่งมีคำการใช้เท่ากับการแปลโดยการถอดความด้วยการใช้คำเพิ่มคำที่มีความสัมพันธ์กัน หรือใช้สำนวนในภาษาแปลที่เกี่ยวข้องกับภาษาต้นฉบับ

จากแนวคิด รูปแบบ กลวิธีการแปลและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการแปลอันมีความเกี่ยวเนื่องกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมตะวันตกนั้น ต่างก็มีจุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลได้รับความเข้าใจและอารมณ์เหมือนกับเจ้าของภาษานั้น ๆ โดยมุ่งที่จะรักษาความหมายและรูปแบบของการแปลเพื่อคงความหมายเดิมของภาษาต้นฉบับไว้โดยใช้กลวิธีการแปลต่าง ๆ และเพื่อความถูกต้องของภาษาอีกด้วย

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University